

ВСТУП

Впродовж історії відбулося немало кількості синодів, більшість з яких є не лише недослідженими, але й невідомими. До таких маловідомих сторінок нашої церковної спадщини належить і Кобринський синод, який є об'єктом нашого дослідження. Суспільно-політичне становище перед укладенням в м. Бересті 1596 року унійного акту про відновлення єдності між Апостольським Престолом та Київською Митрополією було позначене ситуацією глибокого розрізнення між верствами населення на основі релігійно-культурної приналежності. Формальним бар'єром розрізнення за умов нерозвиненої національної самосвідомості стали не так соціально-культурні відмінності, як церковно-обрядова приналежність. Ця ситуація не могла не впливати на обставини укладення та втілення Берестейської унії 1595 р. Водночас ця унія не встановила церковної єдності, а внесла нові суспільні поділи. З підписанням Берестейської унії справа збереження та плекання своєї східнохристиянської ідентичності не розв'язалась автоматично, а, навпаки, ще більше загострилась в наступні десятиліття після неї.

Київська Церква була змушена оперативно реагувати на виклики, пов'язані із домінуючим становищем латинського обряду в тогочасному суспільно-політичному ладі. Однією з перших спроб налагодити рівноправ'я та покращити справу єдності Київської Церкви став проведений в 1626 році Кобринський синод.

Тема нашої дипломної роботи: «Кобринський синод (1626). Історично-канонічний огляд». Нашою метою є дослідити акти цього синодального зібрання Унійної Київської Церкви, яке відбулося в нелегкий для неї період — в умовах перипетій після Берестейської церковної унії з Римським Апостольським Престолом (1596). Для досягнення поставленої мети нам слід виконати певні завдання. По-перше, потрібно простежити історичний контекст, передумови скликання та перебіг Кобринського синоду, що допоможе зрозуміти обставини, в яких були сформульовані його рішення. По-друге, детально проаналізувати зміст синодальних постанов.

Впродовж написання дипломної роботи ми будемо використовувати аналітичний, порівняльний, описовий методи, а також метод синтезу. Перші три стануть нам в нагоді для дослідження історичних даних відносно стану Київської Церкви наприкінці XVI ст. — на початку XVII ст., а також для представлення напрацювань Кобринського синоду. Використовуючи метод синтезу, ми збиратимемо відповідні аналітичні дані для того, щоб подати їх читачеві у доступній формі.

Предмет нашого дослідження — матеріали і документи, що розкривають постанови Кобринського синоду на тлі його історичного контексту. Об'єкт дослідження — Кобринське синодальне зібрання 1626 р. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період кінця XVI ст. — початку XVII ст.

Структура роботи: вступ, основна частина, яка складається з двох розділів, а також загальні висновки, список використаної літератури та додатки. Такий розподіл найоптимальніше відповідає поставленій меті та в повному обсязі допомагає розкрити досліджувану тему.

У першому розділі ми представимо історичне тло Кобринського синоду, звернувши увагу

на правне становище Київської Церкви, виклики, які поставали перед нею, а також на те, як вона намагалася їх розв'язувати, зокрема, шляхом скликання синоду в Кобрині.

Літературою для написання цього розділу послужили наукові праці відомих дослідників історії: Михайла Димида, Юрія Федоріва, Івана Рудовича, Софії Сенік, Матвія Стахіва, Бориса Гудзяка, Михайла Грушевського, Івана Паславського, Ігоря Мончака, Івана Хоми та інших. Також ми користувались збірниками *Documenta Unionis Berestensis eiusque auctorum* (1590–1600), «Акты, относящиеся къ истории Западной Россіи» та іншими, де містяться джерельні матеріали та оригінальні тексти документів, які стосуються періоду, що стосується теми дослідження.

У другому розділі ми проаналізуємо постанови Кобринського синоду (1626), поділивши їх на кілька тематичних груп. Матеріалом для написання цієї частини нашої праці стали дослідження Юрія Федоріва, Івана Рудовича, Едварда Ліковського, Матвія Стахіва, Василя Ленцика, Маркіяна Марисюка, Софії Сенік та інших. Також при написанні роботи ми послуговувались збірниками джерельних матеріалів та оригінальних текстів документів.

Стосовно термінологічного апарату нашого дослідження слід зазначити наступне. Коли йдеться про «Київську Церкву» (Київську Митрополію), то під цим терміном потрібно розуміти Церкву, яка постала внаслідок Володимирового хрещення 988 р. з центром в Києві. Поняття «з'єдинена», «унійна» застосовуватимуться до Київської Церкви після прийняття нею Берестейської унії 1596 р. Вживаючи термін «нез'єдинена», маємо на увазі ту частину Київської Церкви, котра не прийняла унію. Під «русинами» слід розуміти корінне населення сучасних українсько-білоруських земель, на які поширювалась юрисдикція Київської Церкви. У релігійному значенні термін «руський» відноситься не тільки до цієї народності, але й до візантійської спадщини, втіленої в київській церковній традиції. Під терміном «латинський» і похідними від нього розуміємо речі і особи, які належать до Римської Церкви і її церковної традиції. Щодо термінів «собор» і «синод», то в історичний період, який нас цікавить, вони нерідко вживаються як взаємозамінні і означають зібрання церковних ієрархів для розгляду різних питань церковного порядку денного. Водночас слід пам'ятати, що сучасне канонічне право розрізняє ці два поняття. При написанні дипломної роботи ми зіткнулись з труднощами, пов'язаними з доступом до критичної та аналітичної літератури канонічного характеру, яка стосується досліджуваного нами етапу історії Київської Церкви. Література, використана при написанні роботи, стосується складних історичних, політико-соціальних, внутрішньоцерковних та міжцерковних процесів, які було досить важко цілісно опрацювати в одній праці.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Метою нашої дипломної роботи було дослідити передумови, перебіг та підсумки синоду, проведеного у 1626 році у м. Кобрин, який мав всі шанси стати доленосною подією на шляху віднайдення єдності Київської Церкви. Будучи першим після підписання в 1596

році Берестейської унії значним заходом всецерковного масштабу, він мав на меті знайти рішення для тогочасних нагальних викликів щодо актуального життя і майбуття Київської Церкви. І якщо із завданням відновлення церковної єдності цей синод в цілому не справився, то в справі налагодження внутрішньоцерковного життя і подолання наболілих викликів він мав визначальну роль.

До моменту укладення Берестейської унії церковне життя на Русі зазнавало занепаду, що проявлялося у серії проблем та було безпосередньо пов'язано зі станом тогочасного суспільно-політичного ладу. З посиленням впливу світської влади, зокрема шляхти, на церковне життя щораз більше увиразнювались негативні тенденції у становищі та рівні духовенства. Духовний, інтелектуальний, культурний та моральний занепад відчувався настільки сильно, що подекуди втрачалась різниця між духовенством і простим людом. Питанню виховання майбутніх священнослужителів не приділяли уваги навіть ті, хто мав за обов'язок це робити. Поряд з цим були випадки симонії і марнотратства церковного майна. Було б помилковим вважати, ніби з укладенням Берестейської унії всі ці проблеми одразу зникли. Більше того, перед Унійною Церквою постали нові виклики: стосунки із нез'єдиненими, протидія шляхти, ворожість козаків, відносини з Римським Апостольським Престолом.

Без сумніву, ключовою постаттю в проведенні Кобринського синоду став Київський митрополит Йосиф Рутський, котрий планував поладнати на синоді дві справи: помирити з'єдинених з нез'єдиненими і налагодити внутрішнє життя Унійної Київської Церкви. Справа віднайдення миру між двома гілками Київської Церкви в XVII столітті наштовхнулася на проблему непорозуміння між ними, з одного боку, та незгоду Римської курії скликати спільний синод для знаходження точок дотику, з іншого. Очевидно, що саме через це в затверджених Римським Апостольським Престолом кобринських постановах відсутня згадка про основну причину скликання цього синоду – церковний мир та про запрошення на синод нез'єдиненої ієрархії.

Важливу ціль свого митрополичого служіння Й. В. Рутський вбачав у створенні належних умов підготовки високоосвічених кандидатів до священства для потреб Київської Церкви. Вирішальним кроком його задуму була необхідність заснування своєї семінарії. Кобринський синод в цій справі відіграв свою визначальну роль, адже офіційно задекларував соборне бажання утворити семінарію. Цей намір схвально потверджувався Римським Апостольським Престолом, зокрема папою Урбаном VIII, однак, через різні політичні причини, за життя митрополита Рутського ці плани, на жаль, не вдалось втілити в життя.

Хоч на Кобринський синод були запрошені представники з обох частин роз'єднаної Київської Церкви, все-таки прийняли участь в ньому лише з'єдинені. Формальним мотивом неприїзду нез'єдинених було назване «невиразне запрошення», однак фактичні причини були інші: внутрішньоцерковна колотнеча стосовно скасування ставропігій, страх втрати єпископської влади в евентуально об'єднаних єпархіях, тиск противників єдності і т.д.

Результатом синоду стало прийняття 16-ти постанов. Це була спроба ієрархії впорядкувати найбільш актуальні справи внутрішньоцерковного життя, які дісталися їм у спадок ще з доунійних часів. Кобринський синодальний документ можна вважати відправною точкою офіційної боротьби собору ієрархів за відстоювання прав своєї Церкви. І хоча не всі постанови були затверджені Римським Апостольським Престолом, боротьба за власні права та проти дискримінації продовжилась і в наступних століттях.

Кобринські постанови були покликані впорядкувати внутрішньоцерковну комунікацію, адміністративні взаємини між єпископом і його священиками, монашеством, ієрархами; важливе місце тут відводилось шанобливому ставленню до грамот, внутрішньоєпархіальних постанов, дотриманню звітності; наголошувалось на дотриманні адміністративних компетенцій як світських священиків, так і чернецтва; викорінювались певні зловживання в церковному середовищі; полагоджувались подружні справи. Кобринський Синод з певністю можна назвати знаковою подією в житті та історії Унійної Київської Церкви. Своїм перебігом і результатом він засвідчив її зрілість і готовність до сповнення Христової заповіді: «Щоб усі були одно» (Ів. 17, 21). Однак події довкола Синоду засвідчили, що своєю прозорливістю він випереджував свій час та розуміння як нез'єдиненої сторони Київської Церкви, так і Римської курії. З одного боку, нез'єдинені не мали відваги на рішучий крок до поєднання, а з іншого – латиняни, стоячи на позиціях посттридентійського сотеріологічного та еклезіологічного ексклюзивізму, не були готові сприйняти існування самобутньої Церкви з власним богослов'ям, літургією, дисципліною та духовністю (до цього вони певною мірою дозріли аж три століття опісля – на II Ватиканському Соборі) .

Сподіваємось, що в теперішніх умовах, коли існує потреба в об'єктивному історично-канонічному дослідженні спадщини Київської Церкви, наша дипломна праця допоможе усім зацікавленим розкрити чергову маловідому сторінку історії християнства на українських землях. Водночас ми свідомі того, що здійснена нами робота не претендує на всеохопність, а потребує поглиблення в серйозніших дослідженнях.

ЗМІСТ

ЗМІСТ 2

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНЕ ТЛО КОБРИНСЬКОГО СИНОДУ 7

1.1 Правне становище Київської Церкви після Берестейської унії 7

1.2 Виклики для Київської Церкви 11

1.3 Діяння синоду в Кобрині 17

1.3.1 Скликання 17

1.3.2 Учасники і мета 19

1.3.3 Перебіг і акти Кобринського синоду (1626) 22

1.3.4 Порівняння різних версій постанов 25

Висновок 37

РОЗДІЛ 2. ОГЛЯД ПОСТАНОВ КОБРИНСЬКОГО СИНОДУ 39

2.1 Постанови еклезіологічного характеру 39

2.1.1	Дотримання привілеїв і прав Київської Церкви (I і II постанови)	39
2.1.2	Збереження привілеїв Київської Церкви (VI і XV постанови)	43
2.1.3	Постанова про звітування (IX постанова)	44
2.2	Норми про духовенство	45
2.2.1	Про виховання кандидатів до священства (III постанова)	45
2.2.2	Боротьба проти симонії (VII і VIII постанови)	48
2.2.3	Потвердження судового вироку (XVI постанова)	50
2.2.4	Про священничу практику (XI постанова)	51
2.2.5	Дещо про обсадження парохій (X, XII і XIII постанови)	52
2.2.6	Про періодичні синодальні зібрання (XIV постанова)	54
2.3	Регулювання подружніх справ	55
	Висновок	57
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	59
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62
	ДОДАТОК	65